

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

ZUZANA VYKOUKALOVÁ

III. ročník – kombinované studium

Obor: Pedagogika – sociální práce

DOBROVOLNÍK VE STŘEDISKU VOLNÉHO ČASU

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2011

.....
Zuzana Vykoukalová

Děkuji doc. PhDr. Jitce Skopalové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	5
1 Vymezení pojmů a souvislostí	7
1.1 Dobrovolník	7
1.2 Volný čas a zásady systému aktivit volného času.....	8
1.3 Nízkoprahová zařízení a zařízení volného času	10
1.4 Primární prevence	13
1.5 Syndrom CAN a psychická deprivace	13
2 Jak se stát dobrovolníkem	19
2.1 Činnost dobrovolníků.....	19
2.2 Práva a povinnosti dobrovolníků	20
2.3 Výhody dobrovolnictví	21
2.4 Dobrovolnická centra	21
3 Samari, o. s.	23
3.1 Historie a činnost Samari, o. s.	23
3.2 Popis cesty k dobrovolnictví	23
3.3 Péče o dobrovolníky v Samari a jeho další činnost	24
4 Středisko volného času Ostrov radosti	27
4.1 Představení střediska volného času	27
4.2 Vliv střediska volného času na život dětí.....	29
5 Rok dobrovolníka	32
6 Kazuistiky	39
Závěr	45
Literatura	47

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na činnost dobrovolníka ve středisku volného času pro děti a mládež. Do tohoto střediska docházejí děti z dysfunkčních a sociálně slabých rodin. Často si sem přinášejí špatné návyky jako je kouření, pití alkoholu a vulgarita již z domova. Cílem této práce je ukázat, jaké jsou nároky na takového dobrovolníka, co tato činnost obnáší a jaká je spolupráce s těmito „nepřizpůsobivými“ dětmi z rozvrácených rodin, kde jsou rodiče násilníci a alkoholici. Chtěla jsem přiblížit, jak se s těmito dětmi pracuje, co je motivuje, co je baví a jaké dělají během roku pokroky.

Do střediska volného času jsem šla pracovat jako dobrovolník, abych pronikla hlouběji do problematiky volného času dětí a mládeže z dysfunkčních rodin i po praktické stránce a abych zjistila, co práce zaměstnance v takovém středisku obnáší. Dalším motivem pro mě bylo, že jsem chtěla dát alespoň trochu lásky a radosti dětem, které neměly to štěstí jako já a neměly milující rodiče, kteří by se jim věnovali a předali jim své osobní životní zkušenosti, dali jim základní hygienické návyky a zapojili je do běžného života se svými vrstevníky i s dospělými. Chtěla jsem těmto dětem ukázat, že na světě jsou i jiné, hezké věci, ne jenom agresivní rodiče, kteří se o děti nestarají.

Pozorováním i rozhovory s dětmi i s výchovnými pracovníky jsem se snažila zjistit, jaké dopady má rodinná výchova na život těchto dětí. Jestli např. přebírají některé špatné návyky od svých rodičů, jako je třeba pití alkoholu, kouření, jestli jsou agresivní, nebo se dokáží mezi sebou domluvit i jinak... Jaký mají tyto děti pohled na život, jestli jde tyto děti začlenit do kolektivu, jestli se lépe začleňují menší děti, nebo lze s kladnými výsledky pracovat i se staršími dětmi.

Dalším cílem mé práce je zhodnotit náročnost nebo nenáročnost práce dobrovolníka s dětmi s deviantními rodiči a popsat jednotlivé případy dětí, jak se vlastně do tohoto střediska dostaly, jestli tam děti chodí rády, aby si odpočinuly od stresu, který mají s rodiči doma, nebo jestli to berou spíše jako trest, že se nemůžou jen tak potulovat po městě a jsou pod dohledem. Dále jsem chtěla zjistit,

jaké činnosti tyto děti nejvíce baví, jestli se chtějí naučit něco nového, nebo mají rády stereotyp a nicnedělání.

Také bych chtěla objasnit pojem dobrovolník, kde je všude dobrovolníků potřeba, co všechno dobrovolníci mohou dělat. Jaká je motivace dobrovolníků, jestli existuje nějaký právní rámec, o který se mohou dobrovolníci opřít. Jaké jsou dobrovolnické organizace, co tyto organizace pro dobrovolníky dělají, jestli v nich mají dobrovolníci nějakou oporu, např. právní nebo psychologickou.

Ve své práci přibližuji i činnost dobrovolnického centra Samari, které sdružuje dobrovolníky a zprostředkovává jim práci v různých organizacích a v neposlední řadě vysvětluji pojmy jako je volný čas dětí a mládeže, psychická deprivace a syndrom CAN a vysvětluji jejich souvislost s prací dobrovolníka a porovnávám tyto teoretické poznatky s praxí.

1 VYMEZENÍ POJMU A SOUVISLOSTÍ

V první kapitole své práce bych se chtěla věnovat vysvětlení pojmů, se kterými se setkáme v dalších kapitolách. Ve své práci se zabývám činností dobrovolníka ve středisku volného času dětí a mládeže, kam docházejí děti zejména ze sociálně slabých a z dysfunkčních rodin, proto chci hlavně objasnit pojmy jako je dobrovolník, volný čas, nízkoprahová zařízení, primární prevence, psychická deprivace a syndrom CAN.

1.1 Dobrovolník

„Dobrovolník je každý, kdo ze své dobré vůle, ve svém volném čase a bez nároku na finanční odměnu vykonává činnost ve prospěch jiných lidí. Dobrovolníkem se tedy může stát v podstatě kdokoliv, protože každý z nás umí něco, co může nabídnout druhým.“ (Příručka pro dobrovolníky, Občanské sdružení ADRA, s. 33)

S touto definicí souhlasím jen napůl. Určitě každý umí něco, co může nabídnout druhým, ale ne každý má na to, aby se stal dobrovolníkem, osobnostní předpoklady. Často totiž bývá dobrovolnická práce náročná fyzicky, psychicky a někdy i časově. Daleko lépe vystihuje pojem dobrovolník následující definice.

„Dobrovolník je zcela normální člověk s vyvinutým citem pro potřeby okolí. Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. Je to člověk, který se odhodlá udělat ten jednoduchý, ale důležitý krok k tomu, aby se sám zapojil do činnosti, která je třeba nedostatečně zajišťována státními institucemi. Někdo, kdo neváhá obětovat část svého volného času pro vyplnění prázdného času druhých (např. dětí či nemocných) anebo zajištění aktivity, kterou by jinak neměl kdo organizovat (např. vysázet pár stromů)“. (www.dobrovolnik.cz/l_lide.shtml, 2010)

Podle Klégrové a Šormové (2006) může být dobrovolníkem prakticky kdokoliv, kdo bez nároku na finanční odměnu, ve svém volném čase poskytuje své dovednosti, vědomosti a energii ve prospěch jiných lidí. Je to člověk, který zajišťuje činnosti, které by jinak neměl kdo organizovat a vyplňuje prázdný čas druhých.

Podle Zákona 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů se může na území České republiky stát dobrovolníkem fyzická osoba starší 15 let. Pokud chce fyzická osoba vykonávat dobrovolnou činnost v zahraničí, musí dovršit 18 let.

1.2 Volný čas a zásady systému aktivit volného času

Jak bylo uvedeno výše, dobrovolník věnuje část svého volného času pro vyplnění prázdného (volného) času druhých. I proto chci tento pojem ve své práci objasnit.

„J. Dumazedier volný čas chápe jako „souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pro pobavení, či pro rozvoj svých znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činnost poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských.“ (Děti, vedoucí, volný čas, autorský kolektiv, s. 25)

„Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. Resttheorie). (Děti, mládež a volný čas, Hofbauer, s. 13).

Podle Hofbauera (2004) je volný čas také činnost, které se člověk účastní svobodně a dobrovolně a očekává od ní příjemné zážitky a uspokojení. Mezi hlavní funkce volného času patří: odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti.

Jak jsem pozorovala děti ve středisku volného času, tak pro mnohé z nich volný čas také představuje nudu a nicnedělání.

„Funkce a možnosti volného času komplexně (a v některých směrech obdobně) vymezil německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski (nar. 1941), který za základní považuje:

- rekreaci (zotavení a uvolnění),
- kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací),
- výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení,)

- *kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba),*
- *komunikaci (sociální kontakty a partnerství),*
- *participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti),*
- *integraci (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů),*
- *enkulturaci (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).“ (Děti, mládež a volný čas, Hofbauer, s. 14-15).*

Tomu, jestli jsou tyto funkce naplňovány i v praxi se budu věnovat v některé z následujících kapitol. Stejně tak se budu zabývat i dodržováním zásad volného času.

Hofbauer (2004, s. 52) píše, že na základě společenských potřeb, podmínek a výchovného zhodnocení možností volného času vznikly zásady systému aktivit, mezi které patří:

- zásada dobrovolnosti a volitelnosti účasti na aktivitách volného času (člověk se sám svobodně rozhodne, jaké činnosti se zúčastní, vybere si mezi různými alternativami trávení volného času, které jsou předpokladem jeho motivované účasti),
- zásada demokraticismu (každý člověk má právo na smysluplné využívání volného času),
- zásada otevřenosti (tzn. přístupnost systému pro potřeby, zájmy a přání účastníků),
- zásada širokého rozpětí působení vzhledem k osobnosti dítěte a mladého člověka (tzn. působení od rozvoje individuálního zájmu až po formování všestranné, celistvé osobnosti),
- zásada výchovy k demokratickému občanství (tzn. osvojování hodnot jakou jsou: spoluúčast, tolerance, spoluodpovědnost, multikulturalita),
- zásada působení v různých sociálních prostředích (od působení v rodině, ve škole, přes působení v obci, regionu, státě až po globální rozměr).

Podle Hájka, Harmacha, Hoffmanna, Jíry a Jírové (2004, s. 29) existují podmínky (motivace) pro využívání volného času. Patří sem:

- relaxační motivace (činnost ve volném čase představuje odpočinek, zábava, osobní uspokojení),

- prestižní motivace (tato činnost má vysokou váhu mezi kamarády),
- sociální motivace (pobyt ve společnosti lidí, kteří mi vyhovují),
- rodinná motivace (přeje si to někdo z rodiny),
- edukativní motivace (souvisí s potřebou vzdělávat se, má něco naučit).

Těmto představám a osobním motivacím mohou zabránit různé bariéry. Jde např. o nedostatek volného času, finančních prostředků, nedostatek materiálního zázemí, špatné mezilidské vztahy v lokalitě, nepochopení pro potřeby dětí a mládeže, odpor rodičů, nedostatek vhodných příležitostí a vrstevníků stejných zájmů.

„V současnosti aktivity volného času stále častěji překračují hranice tradičního vymezení výchovy a vzdělávání dětí a mládeže a vstupují do dalších oblastí jejich života. Významná je v tomto směru zvláště sféra zdravotní a sociální, kde jde o děti a mladé lidi trpící různými formami znevýhodnění. Aktivity a zařízení volného času vycházejí i zde ze svých zásad (dobrovolnost účasti, různorodost obsahového působení, demokratický přístup pro každého, spoluúčast apod.). Svoje působení však přizpůsobují podmínkám, zejména stavu a možnostem účastníků aktivit a terapeutickým postupům. Zvláštní místo v jejich působení proto nachází relaxace a emocionální vyžití, kompenzace tělesných nebo psychických nedostatků a zejména zvyšování důvěry ve vlastní síly, které napomáhá ke zdravotní a sociální rehabilitaci a k návratu do normálního života.“
(Děti, mládež a volný čas, Hofbauer, s. 95).

V praxi to znamená, že v současné době vzniká hodně nízkoprahových zařízení a zařízení volného času, které se těmto lidem s různými formami znevýhodnění věnují.

1.3 Nízkoprahová zařízení a zařízení volného času

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich

nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.“ (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů)

Podle zákona č. 108/2006 Sb. nízkoprahová zařízení poskytují tyto služby:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Podle Hofbauera (2004, s. 55-63) se volný čas výchovně zhodnocuje v rodině a ve škole. Tady děti poznávají možnosti i úskalí volného času a získávají zde první zkušenosti s trávením volného času. Děti o své příslušnosti do těchto prostředí nemohou samy rozhodovat, ale postupně vstupují do dalších prostředí, kde jim jsou nabízeny alternativní volby trávení volného času. Mohou do nich vnášet vlastní přání a ambice a samy rozhodují o svém praktickém konání, kterým rozvíjejí vlastní osobnost i prostředí, v němž žijí. V těchto prostředích děti vytvářejí sociální vztahy, poznávají samy sebe, prožívají radost z úspěchů i zklamání z nezdarů, rozvojem svých zájmů a sociálních kontaktů spoluvytvářejí svůj životní program.

„Střediska pro volný čas dětí a mládeže plní funkci výchovně vzdělávací a rekreační. Je to souhrnný termín pro domy dětí a mládeže s širokou zájmovou působností a pro stanice zájmových činností, které jsou specializované na konkrétní zájmové oblasti.“ (Děti, vedoucí, volný čas, kolektiv autorů, s. 33).

„Zařízení mají...výslovně stanovené výchovné a vzdělávací poslání, strukturu, organizaci a specificky připravené výchovné pracovníky. V oblasti svého působení jsou stabilizujícím činitelem, který shromažďuje poznatky z obsahu a metod působení mezi dětmi a mládeží. Pojetím i praxí by měly reagovat na potřeby společnosti i mladé generace. Rozvíjejí různé stránky osobnosti svých návštěvníků (znalosti a dovednosti, postoje, odvahu nebo smysl pro spolupráci) a preventivně působí proti nebezpečím a důsledkům negativních závislostí, xenofobie a sociálního vylučování.“ (Děti, mládež a volný čas, Hofbauer, s. 81).

Podle Hofbauera (2004, s. 81) tato zařízení mohou plnit funkce jako jsou: zábava, oddech, rekreace, osvojování nových poznatků, návyků a dovedností, utváření postojů, sociálních vztahů a kompetencí, veřejně prospěšná a solidární činnost, služby, sociální a zdravotní ochrana a podpora. Zařízení umožňují činnost od uspokojování základního zájmu až po podporu dětí s vážným zájmem. Vytvářejí podmínky pro rozvoj dětí i pro činnost ve prospěch druhých, podmínky pro neorganizované využití volného času podle aktuálního zájmu klientů, ale i organizované poznávací činnosti. Jsou to např. rozvoj tvořivosti, komunikace a týmové spolupráce, osvojování kritického myšlení, praktické poznatky a zkušenosti.

„Častým, oblíbeným a významným způsobem realizace volného času dětí a mládeže je jejich sdružování.“ ...“Pro mnoho dětí a mladých lidí je první, a často také jedinou formou dobrovolného sdružování neformální vrstevnická skupina...“ „Příslušnost k takovéto skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitu bezpečnosti má pro jejich členy někdy stejný význam jako obsah činnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem. Důsledkem se tak stává antisociální a delikventní chování...“ (Děti, mládež a volný čas, Hofbauer, s. 98-99).

S poslední citací plně souhlasím. Ve střediscích volného času děti vytvářejí party a vzájemně se kladně i záporně ovlivňují. Když jsem dětem ve středisku vymýšlela nějakou zájmovou činnost, často záleželo na tom, kdo se k této činnosti přidal jako první a od toho se odvíjel počet účastníků na této činnosti. Někdy jsem s dětmi pracovala třeba 2 hodiny na nějakém výrobku a stačilo, aby do střediska přišel chlapec, který byl brán za vůdce party a celá práce padla vniveč. Začal děti všemožnými způsoby lákat ze střediska ven a navádět je k různým nepřístojnostem jako je kouření nebo pití alkoholu. Často je k tomu donutil pod pohrůzkou násilí a vyloučení z party. S tím souvisí následující pojem primární prevence před sociálně patologickými jevy, o kterou se ve středisku volného času snaží.

1.4 Primární prevence

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“ (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů).

Podle Hájka, Harmacha, Hoffmanna, Jíry a Jírové (2004, s. 84-85) je primární prevence sociálně patologických jevů, které ohrožují děti ve školách a ostatních prostředích, široce založená a cílená na celou populaci, především na ty, kdo nejsou kriminálně rizikováni, ani narušení. K primární prevenci patří i činnosti ve volném čase dětí v různých organizacích. V těchto organizacích by se děti měly naučit znát (získávat vědomosti, řešit nové věci), učit se jak na to (rozšířit si osobní dovednosti potřebné pro život, schopnost komunikace s ostatními, pracovat v týmu), učit se žít společně (porozumět jiným lidem, poznat, že všichni mají práva a povinnosti, problémy řešit konstruktivně) a učit se být (schopnost žít svůj život v souladu s tím, co považujeme za pravdivé a správné).

1.5 Syndrom CAN a psychická deprivace

Při své práci dobrovolníka ve středisku volného času jsem pozorovala děti ze sociálně slabých rodin, které vykazovaly některé znaky syndromu CAN a psychické deprivace. Proto považuji za nutné zde vysvětlit i tyto pojmy.

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) = Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Patří zde tělesné týrání, pohlavní zneužívání, citové týrání, tělesné zanedbávání, citové zanedbávání, zanedbávání výchovy a vzdělání, systémové týrání.

„Zanedbávání je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Bývá dále děleno na zanedbávání tělesné, zdravotní, výukové či kulturní a emoční (psychická deprivace). Některé studie

uvádějí ještě typ zanedbávání „environmentálního“, které je definováno jako situace, kdy rodina žije v nebezpečném prostředí s vysokou mírou násilí a nedostává se jí dostatečné sociální opory – dítě tu není chráněno před negativními vlivy mimorodinného násilí.“ (Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém, kolektiv autorů, s. 24).

„Zanedbávání je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte anebo ohrožuje dítě samé.“ (Podoby násilí v rodině, Gjuríčová, Kocourková, Koutek, s. 17).

Se všemi těmito teoriemi souhlasím. Ověřila jsem si je i v praxi, což dokáží v některé z posledních kapitol své práce.

Konvičková (2008, s. 38-39) mezi nejčastější typy zanedbávání řadí zanedbávání výživy, ošacení, bezdomovectví, zanedbávání zdravotní péče, vzdělávání, neadekvátní dohled, zanedbání ochrany dítěte před nebezpečím z okolního prostředí a zanedbávání emoční.

Krejčířová (2007, s. 24-25) za tělesné týrání považuje nedostatek přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, ochrany a hygieny, nedostatečný dohled, léčba nebo vystavování dítěte stresovým situacím, zanedbávání výukové a výchovné, nezajištění řádné školní docházky, zanedbávání dohledu nad touto docházkou a plněním domácích úkolů, nezájem o školní prospěch dítěte, nedostatečný dozor nad trávením volného času dítěte apod.

Za psychickou deprivaci považuje poškození duševního vývoje dětí, kdy jsou uspokojovány základní tělesné potřeby dítěte, ale dítě strádá nedostatkem individuální pozornosti, nedostatkem podnětů a zejména nemožností navázat trvalý citový vztah k jedné osobě či několika osobám v malé sociální skupině rodiny. Tzn., že dlouhou dobu nejsou uspokojovány základní psychické potřeby dítěte jako je potřeba podnětové proměnlivosti, potřeba kognitivního řádu, potřeba emoční vazby, potřeba autonomie a potřeba otevřené budoucnosti a akceptované vlastní minulosti.

Kocourková (2000, s. 16-22) za tělesné týrání považuje tělesné ublížení dítěti, či nezabránění tomuto ublížení nebo utrpení, také úmyslné otrávení nebo udušení dítěte. Pohlavní zneužívání zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, pohlavní, orální nebo anální styk. Nepohlavní zneužívání je např. vystavení dítěte

pornografii. Citové týrání je takové chování, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a jeho chování. Jsou to např. verbální útoky na sebevědomí dítěte, ponižování dítěte, omezování dítěte, vystavování dítěte neustálému pocitu strachu. Tělesné zanedbávání je neuspokojování tělesných potřeb dítěte jako je přiměřená výživa, oblečení, přístřeší, ale i ochrana před zlem a zdravotní péče. Zanedbávání výchovy a vzdělání znamená, že dítěti není poskytnuta možnost dosažení naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu nebo také narušování intelektového vývoje dítěte (nedostatkem stimulace a podnětů, které jsou potřebné pro jeho vývoj). Systémové týrání je týrání, které je způsobeno institucemi, které byly založeny pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin. Jsou to např. upření práva na informace, bezdůvodné či zbytečné lékařské prohlídky, které dítěti způsobí trauma, úzkost z kontaktu se soudním systémem atp.

„Zanedbávání dítěte na rozdíl od týrání probíhá kontinuálně a také jím bývají postiženy všechny děti v rodině. Uvádí se, že zanedbávající rodiče mají nižší socioekonomickou úroveň a sami vykazují slabší intelektovou kapacitu. Zanedbávání se může objevit u velmi mladých matek bez dostatečného rodinného zázemí.“ (Podoby násilí v rodině, Kocourková, s. 20).

„Citově deprivované dítě může vyrůst v prostředí po materiální stránce dobře zabezpečeném, kterému ale chybí citová saturace ze strany pečujících osob. Může jít o rodiče se specifickou osobnostní patologií, kteří nejsou schopni vřelých citových vazeb, nebo kteří trpí projevy duševní choroby, omezující jejich schopnost láskyplně a empaticky pečovat o dítě. Může jít také o dítě, které bylo nechtěné, nebo o dítě, jehož temperament není pro pečující osobu únosný. Častou deprivující okolností vývoje dětí v rodinách po rozvodu rodičů je nepřítomnost otce.“ (Podoby násilí v rodině, Kocourková, s. 20).

„Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouho dobu.“ (Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace, Matějček, s.8).

Matějček (1997, s. 8) mezi tyto základní psychické potřeby řadí: potřeba proměnlivosti a kvality vnějších podnětů, potřeba stálosti, řádu a smyslu

po podnětech, potřeba sociálních vztahů, potřeba uplatnění se ve společnosti a potřeba otevřené budoucnosti. Tady se Matějček shoduje s Krejčířovou.

„Důsledkem časné emoční deprivace je jednak narušení psychomotorického vývoje, jednak narušení vývoje osobnosti postižených dětí. U malých dětí bývá pravidlem vývojová retardace různého stupně v závislosti na závažnosti deprivacní zkušenosti, u velmi těžkých forem deprivace v nejčasnějším věku může dojít i k poruchám somatického vývoje a někdy až k úmrtí dítěte, u starších dětí a v dospělosti je důsledkem raných deprivacních zkušeností hlavně závažně narušený vývoj osobnosti, především schopnosti navazovat blízké a pevné emoční vazby k druhým lidem.“ (Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém, Kolektiv autorů, Krejčířová, s. 28).

Podle Pilaře (2004, s. 303) dochází kvůli nedostatečné stimulaci, výchovném zanedbávání nebo v emočně chladném rodinném prostředí k opožděnému psychomotorickému vývoji dětí, v některých případech se dokonce jedná o lehkou mozkovou dysfunkci. Za vývojově opožděné děti jsou považovány ty, které se pomaleji projevují v oblastech jako jsou emoce, sociální chování, jemná a hrubá motorika.

Se syndromem CAN a rozvojem psychické deprivace souvisí některé rizikové faktory, které můžeme v praxi pozorovat.

Šulová (2007, s. 87-98) popisuje faktory, které ovlivňují vznik a rozvoj deprivace. Jsou to: 1. Extrémní formy sociální izolace, kdy jsou děti vychovávány zvířaty nebo jsou izolovány od lidské společnosti, což ústí do celkové retardace

2. Ústavní výchova: dlouhodobá ústavní výchova a odtržení dítěte od matky způsobuje, že:

- děti se dokáží přizpůsobit prostředí, ve kterém žijí, ale později selhávají v partnerských vztazích, jsou sebestředné,
- děti jsou méně aktivní nebo mají nižší inteligenci,
- děti jsou často žáky zvláštních a pomocných škol, zajímají se o vše ve svém okolí, ale na ničem se samy aktivně nepodílejí, neznají věrnost, nejsou vhodnými partnery pro citové vztahy,
- děti vynaloží hodně úsilí k provokaci personálu, získávají si pozornost jakýmkoliv způsobem, jsou agresivní, žárlí,

- pokud děti nenajdou patřičné uspokojení svých citových potřeb, vyhledávají jiné uspokojení, např. masturbace, trápení zvířat, pěstování své krásy nebo tělesných předností.

3. Separační prožitky: dlouhodobé odloučení dítěte od matky v prvních letech života může vést k narušení duševního zdraví dítěte, které je znatelné ještě v dospělosti.

4. Rodina, když neplní své základní funkce jako je formování emocionálního zázemí a socializačně výchovná funkce. Nejčastěji je dítě vystaveno deprivacním činitelům v rodinách, kdy:

- se rodiče o dítě nemohou starat z důvodu nepříznivých přírodních podmínek a situací nebo při narušení celého rodinného systému,
- se rodiče nedovedou starat o dítě (např. nezralost rodičů, mimomanželské děti),
- rodiče se nechtějí o dítě starat, neplní své rodičovské povinnosti, někdy dítě i opustí,
- rodiče dítě týrají a zneužívají,
- rodiče se starají o dítě nadměrně (rozmazlování, nepřipravenost na samostatný život).

„K často zmiňovaným rizikovým faktorům, zahrnujícím situaci v rodině a sociální prostředí dítěte, patří: nízký socioekonomický status, věk a vzdělání rodičů, osaměle žijící rodič, zneužívání a týrání dítěte, zneužívání návykových látek u rodičů apod.“ (Děti a mládež v obtížných životních situacích, Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, s. 302).

Podle Kocourkové (2000, s. 21) jsou rizikovými faktory syndromu CAN patologie na straně rodičů, vulnerabilita dítěte (duševní nebo fyzická zranitelnost, pozn. autora) a krizová situace, v níž se rodina nachází.

U rodičů jsou za rizikové faktory považovány: vážná duševní porucha, ale především nezralost rodičů, egocentrismus, narcistická patologie, nedostatečná sebekontrola. U dětí je to např. fyzické nebo mentální postižení, dítě s odlišným temperamentem než mají jeho rodiče, ale i zcela normální dítě, které je nechtěně a připomíná rodiči jeho nenáviděného partnera. Krizová rodinná situace souvisí

s nízkou socioekonomickou úrovní rodiny a sociálními a ekonomickými problémy dané rodiny.

Faktory, které ovlivňují vznik a rozvoj deprivace, jsem zde zařadila z toho důvodu, že jsem se s nimi setkala při své práci dobrovolníka ve středisku volného času pro děti a mládež.

Tato kapitola byla poněkud obsáhlejší, ale se všemi výše uvedenými pojmy budu ve své práci dále pracovat a dokazovat nebo vyvracet, zda-li se teorie shoduje s praxí, či nikoliv.

2 JAK SE STÁT DOBROVOLNÍKEM

Kdo se může stát dobrovolníkem jsem vysvětlila v první kapitole. V této kapitole chci popsat, jak by si měl dobrovolník vybrat svou dobrovolnou činnost a co všechno vlastně může dělat. Také bych chtěla poukázat na to, že dobrovolník má svá práva i povinnosti, ale také různé výhody. V neposlední řadě bych se v této kapitole chtěla věnovat dobrovolnickým centrům, které se starají o dobrovolníky a přiblížit, co je náplní jejich práce.

Když se člověk rozhodne pomáhat jiným lidem, měl by si promyslet, čím může být druhým užitečný, kolik chce dobrovolnické činnosti věnovat času, jestli se chce dobrovolnictví věnovat pravidelně, co od této činnosti očekává, co ho motivuje, jestli je manuálně zručný, nebo jestli má nějaké profesní znalosti, kterými by mohl být užitečný např. v kanceláři dobrovolnického centra nebo centra krizové intervence.

2.1 Činnost dobrovolníků

Po zodpovězení výše uvedených otázek si může dobrovolník vybrat oblast, ve které bude pracovat.

Tošner a Sozanská (2002, s. 36-37) rozlišují dobrovolnictví vzájemně prospěšné, veřejně prospěšné a občanskou výpomoc. Do občanské výpomoci můžeme zařadit tzv. sousedskou výpomoc, která je zaměřena především na rodinu, příbuzné a sousedy. Tato výpomoc má blízko vzájemně prospěšné výpomoci, která probíhá např. v obci, ve sportovním klubu, v komunitě. Oba typy této dobrovolné pomoci probíhají spontánně a bez očekávání finanční odměny.

Naproti tomu veřejně prospěšné dobrovolnictví má podobné rysy jako občanská výpomoc, ale partnerem dobrovolníka je organizace, která mu nabídne příležitost k dobrovolné činnosti a příjemce dobrovolné pomoci se na ni může v dohodnutém rámci spolehnout.

Pokud tedy chce člověk pomáhat, ale zjistí, že má na takovou činnost málo času, může pomáhat finančně formou dárcovství. Ať už to jsou různé jednorázové sbírky na zdravotně znevýhodněné děti, oběti přírodních katastrof nebo pravidelné dárcovství určité organizaci, nebo adopce na dálku. Takový člověk může pomáhat některé dobročinné organizaci i při jednorázových akcích, např. pomoc

při pořádání koncertů pro lidi postižené povodní, Tříkrálové sbírky, zajištění propagačních materiálů k těmto sbírkám.

Když se chce člověk dobrovolnictví věnovat pravidelně, otevírá se mu celá řada možností, kde pomáhat. Ať už se jedná o pravidelné docházení za opuštěnými seniory, kteří jsou vděční za každou pozornost, přes manuální výpomoc obětem přírodních katastrof, nebo administrativní pomoc v charitativních organizacích, až po dobrovolnou činnost v zemích třetího světa.

2.2 Práva a povinnosti dobrovolníků

Tak jako každý člověk i dobrovolník má svá práva povinnosti při výkonu své dobrovolné činnosti.

Podle Hodače, Marciszové, Ramiové, Kuškové a Urbana (2009) mezi práva dobrovolníka patří:

- být plně informován o poslání a činnosti organizace, které chce jako dobrovolník pomoci,
- vykonávat činnost, která bude naplňovat očekávání organizace,
- být v kontaktu a spolupracovat s koordinátorem dobrovolníků,
- právo na individuální nebo skupinovou supervizi,
- být za svou dobře vykonanou práci morálně odměněn,
- být pojištěn proti odpovědnosti za škodu,
- odmítnout činnost, pokud nevyhovuje jeho zájmům a schopnostem,
- právo na zaškolení, výcvik a trénink.

Mezi povinnosti dobrovolníka patří:

- řídit se zákonem o dobrovolnické službě a podmínkami dobrovolnické činnosti, které si smluvně dohodl s vysílající organizací,
- podstoupit přípravu dobrovolnické činnosti,
- poskytnout organizaci potřebné doklady (např. výpis z rejstříku trestů),
- osobnostní předpoklady (spolehlivost, dokázat požádat o pomoc, když ji potřebuje, nezneužívat projevené důvěry, být týmovým hráčem,....).

Další práva a povinnosti dobrovolníka si může určit organizace, pro kterou bude dobrovolník pracovat, ve smlouvě a na kterých se společně dohodnou.

2.3 Výhody dobrovolnictví

Aby dobrovolník dostal zadostiučinění své práce a nepracoval zcela zdarma, pamatuje na něj také zákoník práce.

„Výkon dlouhodobé dobrovolnické služby vám umožňuje zažádat o hmotné zabezpečení v nezaměstnanosti (tzv. podpora v nezaměstnanosti). Podmínkou je evidence u úřadu práce a výkon dlouhodobé dobrovolnické služby, která v průměru přesáhne dvacet hodin v kalendářním týdnu. S výkonem dobrovolnické činnosti máte minimální finanční náklady – vysílající organizace vám může hradit stravné, ubytování, cestovné, kapesné. Při splnění zákonem daných podmínek můžete mít státem hrazeno zdravotní pojištění po dobu výkonu dobrovolnické služby, pokud vaše činnost přesáhne v průměru dvacet hodin týdně. Jako dobrovolník v akreditované organizaci máte smluvně zajištěné postavení. Máte nárok na poskytnutí kvalitní přípravy k výkonu dobrovolnické činnosti a na poskytnutí pracovních prostředků a ochranných pomůcek. Jste pojištěni proti škodám na zdraví a majetku, které vzniknou vám osobně, nebo které byste mohli neúmyslně způsobit dalším osobám. Doba dlouhodobé dobrovolnické služby přesahující v průměru dvacet hodin týdně se započítává jako relevantní doba pro účely důchodového pojištění.“ (Hodač, Marciszová, Čakiová, Kušková, Urban, Dobrovolnictví, s. 10)

Další odměny a výhody může dobrovolníkům poskytovat dobrovolnické centrum, u kterého je dobrovolník zaregistrován. Ať už to jsou drobné dárky, různé diplomy za dlouhodobou práci, či proplácení drobných nákladů jako je např. jízdné. Výhodou dobrovolnictví může být i bezplatná účast na různých akcích, které pořádá dobrovolnická organizace, nebo odměna vůbec největší, pochvala a poděkování za odvedenou práci.

2.4 Dobrovolnická centra

Člověk se může dobrovolnické činnosti věnovat zcela sám, např. když chodí vypomáhat staré sousedce s domácností. Když se chce ale dobrovolnictví věnovat na profesionálnější úrovni, je dobré si najít v místě svého bydliště dobrovolnické centrum, které mu pomůže najít pro něj vhodnou práci a v případě jakýchkoliv nejasností či problémů mu poradí a pomůže.

„Základním posláním dobrovolnických center je propagace a podpora myšlenky dobrovolnictví ve společnosti a spolupráce s neziskovými organizacemi v regionu s cílem zapojení co největšího počtu obyvatel do řešení problémů komunity.“ (Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích, Tošner, Sozanská, s. 100)

Tošner a Sozanské (2002, s. 100-101) mezi základní činnosti dobrovolnických center řadí:

- spolupráce s masmédií, obcemi, samosprávami i státními orgány,
- vlastní dobrovolnické programy, které řeší aktuální problémy komunity,
- spolupráce s regionálními partnery (např. neziskové organizace), vedení databáze těchto organizací, které s dobrovolníky pracují nebo by chtěly spolupracovat a vedení seznamu zájemců o dobrovolnou činnost,
- pořádání jednorázových charitativních akcí, vyhledávání nových dobrovolníků,
- vzdělávání dobrovolníků,
- mezinárodní spolupráce: účast na mezinárodních konferencích či mezinárodních dobrovolnických projektech.

Jestli výše uvedené činnosti provozují dobrovolnická centra i v praxi se budu věnovat v další kapitole o dobrovolnickém centru SAMARI.

3 SAMARI, o. s.

Pomocí lidem se zabývám už od dětství. Na základní škole jsem chodila hlídat do družiny děti z prvního stupně, pomáhala jsem při pořádání sbírek humanitární organizaci ADRA, s kamarády jsme balili a třídili zdravotnické věci a posílali je do zemí postižených válkou. Se skautem jsme chodili před vánocemi navštěvovat opuštěné seniory a zpívat jim koledy nebo jim pomáhali s úklidem domácnosti.

Na pár let jsem z časových důvodů přestala lidem ve svém volném čase pomáhat. Před dvěma lety se má situace ale změnila a začala jsem znovu pátrat po tom, kde bych mohla být užitečná. Na internetu jsem zjistila, že ve Zlíně funguje Dobrovolnické centrum Samari, o. s., které sdružuje dobrovolníky a pomáhá jim nalézt jejich sebeuplatnění a seberealizaci.

3.1 Historie a činnost Samari, o. s.

Podle internetových stránek www.samari.cz (2010) Samari, o. s. vzniklo 5. 10. 2007 jako dobročinná organizace, která zprostředkovává pomoc těm, kteří si sami pomoci nemohou. Zaměřuje se na zmírňování následků katastrof (např. po povodních, požárech), podporu vzdělávání a rozvoj dobrovolnictví.

Mezi činnosti občanského sdružení patří:

- A) Paprsky naděje, tj. zprostředkování adopce na dálku – vzdělávání dětí z rozvojových zemí (Bangladěše) a rekonstrukční aktivity, potravinovou a zdravotnickou pomoc.
- B) Dobrovolnické centrum: zprostředkovává dobrovolnické služby organizacím v regionu, zájemcům zajišťuje odborné proškolení, zaplatí pojištění a další náklady spojené s touto činností. Zaměřuje se na pravidelnou dobrovolnickou službu pro postižené, seniory či opuštěné děti, na pomoc v krizových událostech a zahraniční brigády.

3.2 Popis cesty k dobrovolnictví

Na internetových stránkách Samari, o. s. nalezne každý zájemce o dobrovolnickou službu dotazník dobrovolníka, který vyplní a pošle do dobrovolnického centra. Jedná se o vyplnění jména, kontaktních údajů, věku,

vzdělání, co by asi uchazeč o dobrovolnickou službu chtěl dělat, jaké má dovednosti, kolik času chce dobrovolnické činnosti věnovat, atd. Na základě takto vyplněného dotazníku si koordinátorka dobrovolníků pozve uchazeče o dobrovolnickou činnost na osobní pohovor. Seznámí ho s konkrétními zařízeními, kde by mohl svou dobrovolnickou činnost vykonávat a co se v těchto zařízeních od dobrovolníka očekává.

Když se koordinátorka s dobrovolníkem domluví na konkrétním zařízení, kam by chtěl dobrovolník docházet, koordinátorka dobrovolníků domluví v tomto zařízení osobní konzultaci, kde dobrovolníka doprovodí. Po tomto osobním setkání s personálem zařízení, kde bude dobrovolník vykonávat svou činnost a seznámení se s prostředím a stručnou charakteristikou klientely, podepíše dobrovolník smlouvu o dobrovolné činnosti a podle dohody může začít svou dobrovolnickou činnost vykonávat. Dobrovolnické centrum mu po domluvě uhradí např. náklady na dopravu.

Při práci s dětmi z dětských domovů je dobrovolník ještě objednan na psychologický pohovor, aby se potvrdilo, že je uchazeč pro tuto práci vhodný a vyloučily se tak případné pozdější nedorozumění a konflikty. Práce s dětmi z dětských domovů je totiž psychicky velmi náročná a na pracovníky jsou kladeny vysoké osobnostní a morální požadavky, proto tuto práci nemůže dělat každý. Psychologické služby může dobrovolník využít i kdykoliv během své práce pod vedením dobrovolnického centra Samari, jak uvedu dále.

3.3 Péče o dobrovolníky v Samari a jeho další činnost

Ve druhé kapitole své práce v článku 2.5 o dobrovolnických centrech jsem uvedla základní činnosti těchto center. Mohu říci, že občanské sdružení Samari vykonává všechny tyto činnosti i něco navíc.

1. Spolupráce s masmédií, obcemi, samosprávami i státními orgány: Samari pravidelně prezentuje svou činnost v regionálním tisku a na internetu. Mezi jeho poslední známé akce patřil sběr starých autolékárniček, které se poté poslaly do zemí třetího světa. Na této akci spolupracovalo občanské sdružení Samari i se známější organizací ADRA.

2. Vlastní dobrovolnické programy, které řeší aktuální problémy komunity: Samari např. organizuje dobrovolnou činnost při úklidech po ničivých povodních v celé České republice.

3. Spolupráce s regionálními partnery (např. neziskové organizace), vedení databáze těchto organizací, které s dobrovolníky pracují nebo by chtěly spolupracovat a vedení seznamu zájemců o dobrovolnou činnost: Samari spolupracuje s dětskými domovy, domovy pro seniory, domovy pro zdravotně znevýhodněné občany, atd. Vyhledává pro ně vhodné dobrovolníky a aktivně také vyhledává neziskové organizace, které by měly o dobrovolnickou práci zájem. S neziskovými organizacemi podrobně projedná o jaké dobrovolníky má zájem, co by měli dobrovolníci umět, jak často se zde bude dobrovolnická služba vykonávat a kolik dobrovolníků daná organizace potřebuje. Na základě těchto podkladů vyhledá vhodné lidi, se kterými provede vstupní pohovor a poté jim tuto práci zprostředkuje. Dobrovolnické centrum zde vystupuje trochu jako personální agentura. Do občanského sdružení Samari může přijít i uchazeč o dobrovolnou službu sám a Samari mu pomůže najít vhodnou organizaci pro jeho činnost.

4. Pořádání jednorázových charitativních akcí: Samari pořádá různé charitativní koncerty, jejichž výtěžek posílá potřebným lidem. Ať už je to oběťmi ničivých přírodních katastrof, nebo zdravotně znevýhodněným lidem. Také jednou ročně pořádá akci CIHLA, kde si významné osobnosti vymalují stavební cihlu, která se potom draží a výtěžek z této dražby jde na předem dohodnuté účely. Tato akce se každý rok setkává s čím dál větším zájmem veřejnosti. Každý rok kolem vánoc Samari, o. s. pořádá koncert pro své dobrovolníky, kterým tímto děkuje za odvedenou práci a daruje jim malý dárek. Loni to byl keramický svícen do dlaně.

5. Vzdělávání dobrovolníků: Samari pořádá jednou za půl roku víkendové pobyty dobrovolníků, kde se konají přednášky s odborníky, dobrovolníci mohou využít rozhovor s psychologem, organizují se různé hry formou inscenační metody, aby si dobrovolníci pod vedením odborníků ujasnili různé problémy, které vyvstávají z jejich práce.

Každou první středu v měsíci občanské sdružení pořádá besedy s odborníky na různá témata. Např. jak pomáhat v životních krizích (beseda s psycholožkou),

pozitivní myšlení, muzikoterapie, zdravý životní styl a mnoho dalšího. Účast na těchto přednáškách je dobrovolná.

Jednou za půl roku je pro dobrovolníky povinná skupinová supervize. Dobrovolníci jsou rozděleni do skupin podle zaměření jejich práce. Např. dobrovolníci pracující s dětmi, dobrovolníci pracující se seniory. Většinou supervize probíhá formou tzv. Bálintovské skupiny, kdy každý z dobrovolníků má možnost vyjádřit problém, se kterým se při své práci setkal. Potom se hlasuje, který problém je pro skupinu nejzajímavější, nebo pro praxi dobrovolníka nejzávažnější a s tím se potom pracuje. Někdy se dostane na projednání problémů všech dobrovolníků, jindy se zvládnou projednat jen dva případy. Dobrovolník zde má možnost popsat případ tak, jak se mu jeví. Jde o subjektivní pocity. Ostatní jej nechají mluvit a potom mu kladou otázky, aby si udělali na problém vlastní názor. Potom dobrovolníkovi prezentují vlastní názory a představy jak by daný problém řešili. Dobrovolník si tyto názory vyslechne a může se vyjádřit k tomu, které názory byly pro něho zajímavé a které ve své praxi a při řešení daného problému využije. Tuto skupinovou supervizi vede vyškolená nezávislá psycholožka, která vnáší i odborný pohled na věc. Mně osobně tyto skupinové supervize velmi pomáhaly. Ve skupině bylo totiž více dobrovolníků, kteří pracovali s dětmi ze sociálně slabých rodin a řešili podobné problémy jako já, nebo často mívali z různých situací stejné pocity jako já. Jindy mi zas dokázali ukázat i jiný pohled na danou věc a já jsem si ve své mysli dokázala neřešitelný problém přetvořit na řešitelný.

6. Mezinárodní spolupráce: účast na mezinárodních konferencích či mezinárodních dobrovolnických projektech: Jak už jsem zmínila výše, např. poslední známá akce AUTOLÉKÁRNIČKY, kdy se nepotřebné autolékárničky, které bylo potřeba vyměnit posílali do třetích zemí jako humanitární pomoc, nebo Paprsky naděje – adopce na dálku.

Své teoretické znalosti o dobrovolnických centrech a jejich činnosti jsem si ověřila v praxi a mohu konstatovat, že se teorie od praxe v případě občanského sdružení Samari neliší. Koordinátorka dobrovolnického centra Samari mi také zprostředkovala mou práci ve Středisku volného času Ostrov radosti, kterému se budu věnovat v další kapitole.

4 Středisko volného času Ostrov radosti

Do Střediska volného času Ostrov radosti jsem se dostala přes dobrovolnické centrum Samari. Vyplnila jsem dotazník a prošla jsem vstupním pohovorem s koordinátorkou dobrovolnického centra Samari. Koordinátorka mi nabízela práci v domově seniorů, v domově pro děti se zdravotním znevýhodněním a v neposlední řadě ve středisku volného času Ostrov radosti. Nejvíce mě zaujala poslední nabídka a v této kapitole chci Středisko volného času Ostrov radosti představit, popsat, co toto středisko svým klientům nabízí a jaký má vliv na volný čas dětí.

4.1 Představení střediska volného času

„Středisko volného času – Ostrov radosti je organizační složka statutárního města Zlín zřízená v souladu s ustanovením §84 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích (obední zařízení) ve znění pozdějších předpisů, za účelem zajištění výchovně vzdělávacích aktivit pro neorganizované děti a mládež z převážně sociálně znevýhodněného prostředí (rizikových skupin) s cílem nabídnout kvalitní formy trávení volného času a tím působit především v oblasti nespecifické primární prevence rizikových projevů chování.“

(www.ostrovzl.cz/charakteristika-zarizeni/, 2010).

Ostrov radosti zřizuje Magistrát města Zlína, který jej také financuje ze svého rozpočtu. Pracovníkům tak odpadá práce se sháněním sponzorských darů na chod střediska, ale na druhou stranu mají omezený rozpočet na své aktivity.

Tato organizace vznikla 1. 10. 1999 na popud Ing. Ladislava Fišera, který byl i prvním vedoucím pracovníkem v tomto středisku. Zajímal se o život dětí na ulici a chtěl jim vytvořit nějaké zázemí, kde by mohly trávit svůj volný čas bez drog, násilí a šikany. Za jedenáct let činnosti střediska se tu vystřídal několik pracovníků. V současné době jsou ve středisku tři pracovnice, které zde působí od března 2009.

Posláním střediska je nabídnout volnočasové aktivity pro děti a mládež ze sociálně slabých rodin a preventivně tak působit proti záškoláctví, šikaně, pití alkoholu, braní drog. Dále pracovníci střediska učí děti základní hygienické a společenské návyky. Mnoho dětí neví, že když někam přijdou, tak mají slušně

pozdravit, neuznávají dospělou autoritu. Tyto děti se neumějí slušně chovat ani k sobě navzájem. Často se perou, sprostě si nadávají, šikanují se a dělají si naschvály.

Cílovou skupinou jsou děti ve věku od 6 do 17 let převážně ze sociálně slabých rodin. Do střediska mohou docházet i ostatní děti, ale těch je minimum. Většinou přijdou jenom párkrát a nezapadnou do kolektivu, nebo jim jejich rodiče zakáží do střediska chodit, protože přebírají špatné návyky od ostatních dětí, jako je sprostá mluva, odmlouvání, kouření, atd. Dále do střediska docházejí děti přistěhovalců.

Ostrov radosti nabízí dětem všestranné využití jejich volného času. Pravidelně každé pondělí je zde výtvarný kroužek, ve kterém si děti mohou malovat, tvořit z hlíny, moduritu, vyrábět různé ozdoby z papíru, korálků, sádry, atd. Od září 2010 každých 14 dní probíhá kroužek vaření, o který je velký zájem.

Úterý je vymezeno jen pro děti od 11 do 13 let, kdy se program přizpůsobuje této věkové skupině dětí. Od září 2010 je zde kroužek malý fotograf, kde se děti učí pracovat s digitálním fotoaparátem a následně upravovat fotky na počítači.

Středa bývá sportovní. Probíhá zde taneční kroužek, děti si mohou zahrát stolní tenis, stolní fotbal, šipky, floorbal a pořádají se různá sportovní odpoledne.

Čtvrtek je vymezen pro věkovou kategorii dětí 6 až 10 let, v pozdějších odpoledních hodinách pro děti 14-17 let. Tento den je program uzpůsoben tak jako v úterý podle individuálních potřeb té které věkové skupiny dětí. Pořádají se různé přednášky a besedy na aktuální témata.

Pátek bývá oddechový den. Pravidelně sem dochází dobrovolník, který s dětmi hraje hry na playstationu, děti si mohou pouštět hudbu nebo si přinést do střediska svůj oblíbený film, který společně sledují. Od září 2010 je tady novinkou kroužek šití, který se uskutečňuje jednou za 14 dní.

Děti dále mohou využívat internet, učit se pracovat s počítačem, poslouchat hudbu, hrát na klavír a různé jednoduché nástroje jako jsou např. paličky, bubínky, xylofon, povídat si s pedagožkami, vymyslet si svůj vlastní program, co by je bavilo nebo si třeba dělat domácí úkoly.

4.2 Vliv střediska volného času na život dětí

V první kapitole své práce jsem popsala funkce volného času. Při své roční práci dobrovolníka ve středisku jsem zjistila následující:

Rekreační funkci, tzn. zotavení a uvolnění naplňuje tím, že děti sem mohou docházet každý všední den a odpočinout si zde od školních povinností a starostí, které mají doma s rodiči, nebo ve škole s vrstevníky. Nejčastější formou uvolnění je pro ně tanec. Samy si rády vymýšlejí různé taneční sestavy, které potom ukazují zaměstnancům střediska i ostatním dětem. Jednou za měsíc zde bývají i volná sobotní odpoledne, která se těší velké oblibě dětí, protože nemusí zůstat doma s rodiči nebo se bezcílně toulat ulicemi. Zhruba 2x do roka zde děti mohou zůstat i přes noc. Tuto „odměnu“ si ale musí zasloužit svým dobrým chováním.

Kompenzační funkci, tzn. odstraňování zklamání a frustrací zde naplňují zaměstnankyně tohoto střediska formou rozhovorů s dětmi. Snaží se předcházet dětským konfliktům a šikaně. Pokud k takové situaci přece jen dojde, zaměstnankyně střediska se snaží s dětmi danou situaci rozebrat a ukázat jim, co bylo na jejich chování špatné. Např. když přijde dívka ze školy celá nešťastná, že se jí děti posmívají, že nosí brýle, zaměstnankyně se snaží z jejího handicapu udělat přednost a vysvětlit ostatním dětem, že jim by se také nelíbilo, kdyby se jim někdo posmíval, že mají např. křivé zuby, nebo že jsou tlustí.

Funkci výchovy a vzdělávání se zaměstnankyně střediska snaží věnovat nejvíce, ale děti ji nejméně oceňují. Pořádají se zde různé besedy s odborníky a přednášky na aktuální témata, např. drogy, šikana ve škole. Bohužel, zaměstnankyně nesmí dopředu o přednášce před dětmi mluvit, protože by v daný den vůbec do střediska nepřišly. Zaměstnankyně učí děti, jak se mají k sobě chovat, jak řešit konflikty bez násilí, jak se po hádce omluvit a udobřit. To zároveň naplňuje i komunikační funkci. Také vychovávají děti k ochraně životního prostředí a naučily je třídit odpad.

Hledat smysl života pomáhají zaměstnankyně dětem formou rozhovorů a různých přednášek.

Participační funkci se zde zatím moc naplňovat nedaří. Většina dětí neumí a hlavně nechce spolupracovat s druhými. Přesto se o to zaměstnankyně všemožnými způsoby snaží. Nejtěžší výkon byl, když se snažily s dětmi nacvičit

pohádku Mrazík. Nacvičování trvalo 3 měsíce. Děti se u toho hádaly, slovně shazovaly jeden druhého, posmívaly se, když se někomu něco nepodařilo a několikrát si vyměnily své pohádkové role, protože se jim zdálo, že ten druhý má roli lepší. Nakonec se ale pohádku podařilo nacvičit a odehrát, což byl pro zaměstnankyně téměř nadlidský výkon, ale o to větší to pro ně bylo zadostiučinění, že se jim to povedlo.

Integraci se zde daří naplňovat pomocí osobního příkladu a ukázkami, jak by měla normální rodina fungovat. Zaměstnankyně se při rozhovorech snaží na děti působit i výchovně, aby jim ujasnily, jaké chování je dobré a jaké ne. Když se děti např. svěří, že je rodiče doma bijí, snaží se zaměstnankyně střediska zjistit, proč děti doma dostaly a potom s nimi danou situaci rozebrat, popřípadě zkontaktovat orgán sociálně právní ochrany dětí.

Nejlépe se asi ve středisku daří rozvíjet funkci enkulturace. Děti rády tvoří ve výtvarném kroužku něco originálního. Nejraději pracují s moduritem nebo vyrábějí z hlíny. Také si rády vymýšlejí taneční sestavy, některé děti si dokáží vymyslet i svou hru, např. Na pána a draka a některé děti dokonce pro ostatní vymýšlejí soutěžní sportovní odpoledne.

Tímto se mi podařilo dokázat, že Ostrov radosti ve Zlíně plní všechny funkce volného času.

A jak se ve středisku daří dodržovat zásady volného času? Určitě se zde dodržuje zásada dobrovolnosti a volitelnosti aktivit, kterými se budou děti ve svém volném čase zabývat. Jak už jsem psala výše, každý den je v tomto zařízení nějak zaměřen, ale děti mají možnost využít i jiný způsob trávení volného času. Např. když je nebaví výtvarný kroužek, mohou strávit hodinu na internetu, nebo si zahrát nějakou stolní hru. Děti také mohou samy vymýšlet aktivity, jak by chtěly trávit ve středisku svůj volný čas a tím je dodržena zásada demokraticismu. Mohou se např. hlasováním domluvit, kterou stolní hru si ten který den zahrají.

Zásada otevřenosti je naplněna už tím, že se jedná o nízkoprahové zařízení. Toto zařízení je přístupné všem ve věku od 6 do 17 let, snaží se rozvíjet zájmy a přání těchto dětí a uspokojovat jejich aktuální potřeby a to bez rozdílu. Zaměstnankyně se snaží o individuální přístup ke každému dítěti a působit na něj výchovně tak, aby se z něj formovala všestranná osobnost.

Opět se zaměstnankyně snaží co nejvíce dodržovat a hlavně rozvíjet zásadu výchovy k demokratickému občanství a učit děti toleranci a spolupráci, ale ne vždy se jim to v plném rozsahu daří.

V Ostrově radosti se snaží svým příkladem a nabídkou volnočasových aktivit děti kladně ovlivňovat na jejich životní cestě a ukázat jim i jiné využití volného času, než je kouření, pití alkoholu a nicnedělání. Vychovávat děti v tomto středisku je nesmírně obtížné, protože pocházejí ze sociálně slabých rodin, kde je násilí a alkohol na denním pořádku. Blíže se tomuto tématu budu věnovat v dalších kapitolách.

5 Rok dobrovolníka ve středisku

V této kapitole bych ráda přiblížila práci dobrovolníka ve středisku volného času Ostrov radosti, kam jsem docházela od září 2009 do září 2010.

Do střediska volného času jsem šla poprvé s koordinátorkou dobrovolníků ze Samari, abych se seznámila s prostředím, ve kterém budu pracovat a mohla si rozmyslet, jestli sem chci jako dobrovolník opravdu docházet. Koordinátorka mě seznámila se zaměstnankyněmi střediska a ty mi ukázaly prostory střediska. Jedná se o bývalou mateřskou školku. Jsou tu dvě velké místnosti. Jedna slouží jako klubovna s televizí a cd přehrávačem a jsou zde stoly pro výtvarnou činnost dětí a stolní hry. Ve druhé místnosti je ping pong, stolní fotbal a různé žíněnky na sportovní vyžití dětí. Dále je tu menší místnost s počítači a další místnost s klavírem. V ostatních místnostech jsou sklady a kanceláře. Děti byly všude.

Dozvěděla jsem se, že sem chodí hlavně děti z dysfunkčních rodin, záškoláci, většina dětí chodí do praktické školy, mají zkušenosti s drogami a alkoholem. Také mají výchovné problémy, lžou, hádají se a perou. Nemají základní hygienické ani sociální návyky.

Do března 2009 středisko fungovalo tak, že si tam mohl přijít kdo chtěl, být tam jak dlouho chtěl a mohl si dělat co chtěl. Příchodem nových zaměstnanců do střediska se změnil i režim střediska. Všechny děti se zde musely zaregistrovat. Dostaly kartičku, kterou se musejí pokaždé ve středisku prokázat a nebudou bez ní do střediska vpuštěny. Kartička slouží také jako zástava za půjčení CD, flash kabelu nebo počítače. Na počítačích mohou být děti jen hodinu denně, jinak se musejí věnovat jiným volnočasovým aktivitám ve středisku.

Při první návštěvě dítěte ve středisku jej zaměstnankyně seznámí s vnitřním řádem střediska, který je vyvěšen i na nástěnce. Děti zde mají různá práva i povinnosti. Mají např. právo trávit čas ve středisku takovým způsobem, jakým chtějí, ale nesmí to být v rozporu s právy druhých, se svými problémy se mohou kdykoliv obrátit na zaměstnankyně střediska nebo na kouzelnou schránku, mají právo na svůj názor a vyjádření nesouhlasu, mají právo vyjádřit své pocity a vybrat si sami své kamarády. Mezi povinnosti patří třídění odpadu, musejí se přezouvat, musejí nosit u sebe kartičku, kterou se při každém vstupu do střediska musejí prokázat, na kartičku si mohou půjčit různé sportovní náčiní,

dospělým musejí vykat, nesmějí mluvit vulgárně, ničit zařízení a hlavně nesmějí kouřit ani požívat jiné návykové látky a tyto látky do střediska vnášet a ubližovat ostatním. Pokud děti některou z povinností poruší, jsou ze střediska vykázáni podle závažnosti porušení daného pravidla. Za sprostou mluvu jsou děti vyloučeny ze střediska na jeden den, při ničení zařízení nebo ubližování druhým jsou vyloučeny třeba i na měsíc.

Středisko se mi líbilo, tak jsem tu „práci“ vzala. Pedagožky mě varovaly, že to bude psychicky náročná práce. Děti na sebe žalují, bijí se, hádají se, u ničeho nevydrží, všechno ničí. Naivně jsem si říkala, že to přece dělají i děti z fungujících rodin.

Ovšem hned první den mé práce mě čekalo rozčarování. Děti v jednom kuse žalovaly jedno na druhé, bily se, neuměly se na ničem dohodnout. Nejvíc mě zarazila 8-letá holčička, která na soše předváděla orální sex. Vůbec jsem nechápala, kde na to ty děti chodí. Abych se s dětmi rychleji seznámila, hrála jsem s nimi různé stolní hry a stolní fotbal a povídali jsme si spolu. Odpoledne rychle uteklo a já jsem šla domů s pocitem, že to sice bude náročné, ale dobrým příkladem a správným přístupem k dětem se situace změní k lepšímu.

Další týden jsem dětem přinesla pexeso, aby si měly s čím hrát. Asi 14-letá dívka se toho ujala a pexeso poctivě rozstříhala na jednotlivé obrázky. Jaké bylo moje rozčarování, když jsem přišla za týden a děti mi žalovaly, že musely některé pexeso vyhodit, že bylo škaredě rozstříhané. Když jsem se divila, že to přece minulý týden bylo hezky rozstříhané, tak mi sdělily, že to hned druhý den jeden kluk rozstříhal na malé kousky. Nikdo nechápal, proč to udělal.

Ve středisku přibyly odpadkové koše na třídění odpadu. Na každém z nich byla cedulka, co do kterého koše patří. Jedna holka se začala rozčilovat, ať ty cedulky strháme, že ona stejně nebude nic třídit a bude si odpad házet, kam se jí zachce.

Jednou jsme byly na děti jenom dvě, tak jsme s nimi měly plné ruce práce. Hned chtěly poslouchat CD přehrávač, hned chtěly hrát na playstationu nebo jít na počítač. Asi se 6 dětmi jsme malovaly vodovými barvami podzimní motivy. Dětem se dýně, draci i podzimní zátiší velmi povedli. Opět jsem byla překvapená, když si asi 14 letá holka zašpinila ruce od barev a místo, aby se šla do koupelny

umýt, utřela si ruce do cizího obrázku a celý ho zničila. Nedokázala své chování vysvětlit, tak radši utekla.

Poslední kapkou pro ředitelku střediska bylo, když se dětem nějakým záhadným způsobem podařilo si pustit na internetu porno. Tyto internetové stránky jsou totiž ve středisku zaheslovány. Za trest je všechny vyhodila ze střediska. A děti, aby se pomstily, tak ulámaly a ukradly ze šatny háčky z věšáků.

A tak to šlo ve středisku každý týden. Pokaždé mě děti dokázaly překvapit, co uměly vymyslet, aby nás pozlobily. Překvapily mě ale i 2 holčičky mile, když jsem přišla do střediska asi počtvrté, tak mě hned z dálky vítaly a utíkaly mě obejmout. To mi vlilo další elán do žil.

Ve středisku jsem jako dobrovolník vedla výtvarný kroužek. Někdy se mnou pracovaly třeba jen dvě děti, někdy chtělo něco vyrábět 10 dětí. Nejvíce tyto děti bavila práce s hlínou, moduritem nebo vyrábění masek ze sádry. Děti hlavně bavilo dělat to, co si mohly odnést domů. Když ale něco musely nechat ve středisku na výstavce, tak odmítaly pracovat. Nedokázaly pochopit, že např. keramická hlína je hodně drahá a je potřeba výrobky nechat ve středisku, aby bylo vidět, co děti ve volném čase vytvářely. Tak natruc začaly zlobit. Předstíraly, že si chtějí kreslit, záměrně si vybraly na kreslení tvrdý papír, na který rychle něco načmáraly a vydávaly to za hotový obrázek. Když jsme se na ně zlobily, že zbytečně ničí papíry, tak jejich odpověď byla: „Však co, však je to tu zadarmo.“ Tak jsem se jich zeptala, jestli by do střediska chodily a tak se chovaly, kdyby tam musely platit. Že ty papíry také nejsou zadarmo a když jich tak zničí třeba 20 za měsíc, tak je to 100 Kč, které mohly být využity na něco jiného a když se tak budou chovat dál, tak na provoz střediska nebudou peníze a středisko se zavře nebo bude zpoplatněno. Toto mé vysvětlení celkem kladně přijaly a už si dávaly pozor, jak papíry využívají. Bály se totiž, že kdyby bylo středisko zpoplatněno, neměly by na to peníze a neměly by kde v klidu trávit svůj volný čas.

Na velikonoce si děti měly přinést vyfouklá vejce, abychom mohli barvit kraslice. Rodiče vzkázali, že nic do střediska posílat nebudou. Proto jsme se zaměstnankyněmi sbíraly měsíc skořápky od vajíček, abychom měly pro děti další náplň jejich volného času. Tady jsem pochopila chování dětí k zaměstnancům

střediska a k jeho zařízení. Je to zadarmo, tak všechno můžeme zničit, vy jste tu pro nás, tak se o nás starejte. Měly to naučené z domova a rodiče je ještě k tomu naváděly.

Typickým příkladem byla rodina, do které docházela terénní sociální pracovnice. Matka nevládala domácnost, tak vždy čekala na sociální pracovníci, aby jí uklidila dům. Když jí pracovnice chtěla naučit uklízet kuchyň a umýt sporák, tak se dočkala toho, že když šla příště do této rodiny, našla sporák venku na dešti s vysvětlením, že se umývá. Z této rodiny sem chodil jeden chlapec, který během mého pobytu ve středisku dosáhl věku 18 let a do střediska už nemohl docházet. Nedoučil se a pořád sliboval, že si najde práci. Nakonec čekal, až k nim domů zase přijde sociální pracovnice a vyplní mu žádost o práci na pracovním úřadě a další žádost na sociální dávky. Vždyť je tam přece pro ně a je to zadarmo.

Tyto děti měly také problém s tím, že právě ony nejsou středem naší pozornosti. Když něco chtěly, např. půjčit CD, tak to chtěly hned a nedokázaly pochopit, že musíme dodělat rozdělanou věc s jiným dítětem a teprve potom se věnovat ostatnímu. Braly nás, že jsme tam pro ně jako pro jednotlivce a ne pro skupinu. Také žárlili jeden na druhého. Když jsem třeba při pletení náramků z bavlnek pomáhala jedné dívce, tak druhá nedokázala pochopit, že mám jen jedny ruce, tak že musí chvíli počkat, že jí pomohu později. To se buď urazila a nechtěla už dál pracovat, nebo začala brečet a vynucovat si pozornost tímto způsobem.

Další špatný návyk, který si děti přinesly ze svých rodin, bylo násilí. U většiny dětí bylo domácí násilí na denním pořádku, tak ani své konflikty neuměly řešit jinak, než násilím. Vždy jsme je musely rozsoudit a ukázat jim, že spory jdou řešit i jinak, než rvačkou. Do střediska chodí šestiletý chlapec. Na jednu stranu nemá rád, když si ho někdo všímá a nejraději tráví svůj volný čas na počítači. Když mu ale vyprší hodina, kterou zde může trávit u počítače, začne se nudit a bije druhé děti. Když si s ním chceme o jeho chování promluvit, tak raději uteče. Jednou byl za své chování ze střediska na jeden den vyloučen. V šatně se rozbrečel, že ho nikdo nemá rád, že je všem ukradený. Marně jsme se mu snažily vysvětlit, že my ho máme rády a není nám ukradený, ale že se také on musí slušně chovat k ostatním a potom může ve středisku zůstat.

Další dívka na sebe zase neustále upoutávala pozornost tím, že se až nadmíru starala o svůj vzhled a pořád vyžadovala pochvalu oblečení nebo účesu. Někdy to brala z druhého konce, že se na oko litovala, že je tlustá, abychom jí to vyvracely a ona zase byla středem pozornosti a byla ujišťována, jak je krásná.

Učily jsme děti různými hrami spolupracovat. Např. měly společnými silami postavit z molitanových kostek iglů. Hádaly se u toho a bily, protože každý si to chtěl postavit podle svého a nechtěl poslouchat ostatní. Tak jsme jim řekly, ať o svých návrzích hlasují a který bude nejlepší, tak ten zrealizují. Nakonec se jim iglů podařilo postavit. Také jsme společně malovaly velký hedvábný šátek. Spolupráce dětí dopadla nakonec tak, že šátek musely malovat po skupinách, aby se u toho nepobily. Nebyly schopné se domluvit ani na motivu šátku, ani na barvě. Na šátku byl motýl, tak jeho křídla nakonec hrála všemi barvami.

Také jsme malovaly na zeď znak střediska. Ze začátku byl o toto malování velký zájem, protože po zdech se přece nemaluje a tady se to najednou mohlo. Tento zájem ale velmi brzy opadl, když děti zjistily, že malování na zeď není tak jednoduché, a že jednu čáru musejí přemalovat několikrát, než je to dokonalé. Nakonec u malování zůstaly jen 3 děti, které jsem ale musela pořád upozorňovat, aby zavíraly barvy, aby nevysychaly a my jsme je mohly použít i někdy jindy. Většina dětí ve středisku nemá z domu vůbec vytvořený hodnotový systém, co kolik stojí a ničeho si neváží. Taky nejsou naučené trpělivosti. Když jim něco nejde hned, tak to prostě nedělají a ani nemají snahu se to naučit nebo se v něčem zdokonalit.

Ze začátku mě děti vůbec nebraly jako autoritu a proto mě různě pokoušely, co vydržím. Ve středisku je pravidlo, že pokud děti dvakrát neuposlechnou dospělého vychovatele, tak musí středisko opustit. Je to pro ně ten největší trest, protože musí jít ven na mráz, nebo domů, kde na ně čekají opilí a agresivní rodiče. Teprve, až mi došla trpělivost a jednou jsem dva chlapce za jejich chování vyhodila, tak mě ostatní začaly brát vážně a už mě tak neprovokovaly. Někdy ale neměly své dny, tak všem dospělým tykaly a sprostě nadávaly. Stačilo, že jsme je třeba napomenuly, že se nesmí po středisku běhat a už byl oheň na střeše. V takové dny byla většina dětí ze střediska vyloučena a zůstávaly zde jen děti, které se uměly slušně chovat.

Většina dětí zde nemá z domu ani naučené základní hygienické návyky. Rodiče je zanedbávají a nestarají se o ně. Děti chodí do střediska často špinavé a smrdí, tak jsme je s ostatními zaměstnankyněmi musely upozorňovat, aby se doma vykouply, nebo aby řekly mamince, že jim má vyprat tričko. Někdy to pomohlo, ale většinou v tom samém oblečení přišly děti i druhý den.

Překvapil mě osmiletý chlapec, který si se mnou kreslil a z ničeho nic se mě zeptal: „Taky Vás někdy Vaše maminka nechala v noci samotnou doma, když Vám bylo špatně?“ Vysvětlila jsem mu, že rodiče mají být v noci se svými dětmi a když je jim špatně, tak se o ně mají starat. A on mi na to řekl, že jeho maminka byla v hospodě a on běhal po ulici, hledal ji a brečel, protože mu bylo špatně.

Při jednom z dalších kreslení se mi svěřila osmiletá dívka, že její maminka je ... (sprosté slovo). Tak jsem ji upozornila, že tak se o mamince nemluví, že je to škaredé. Ona mi na to s klidným srdcem odpověděla, že její maminka je... (sprosté slovo), protože je bije. Když jsem se vyptávala, co udělala, že ji maminka zbila, tak řekla, že nic, že je matka bije jen tak.

Jednou se nám tam psychicky sesypala 13letá dívka, že ji doma otec bije pěstí a vyhrožuje jim, že je zabije. Ředitelka střediska si druhý den pozvala maminku, která jí to všechno potvrdila. Sama měla modřiny a chyběl jí přední zub. Ředitelka jí domluvila schůzku se sociální pracovnící, aby jim pomohla situaci vyřešit. Matka jí byla vděčná, ale na schůzce se sociální pracovnící všechno popřela. Dívku poslali k psychologovi, kde ji doprovázel její otec. Dívka nakonec také všechno popřela a dostala domácí vězení za lhaní.

V takových případech jsem odcházela domů ze střediska úplně zdrcená. Chtěla jsem dětem nějak pomoci, ale nevěděla jsem jak, když i úřady byly na jejich situaci krátké. Nejvíce mě zaráželo, že o všech těchto rodinách úřady vědí, do některých rodin docházejí i terénní sociální pracovníce, ale nic se neděje a děti stále vyrůstají v násilnickém prostředí, kde se o ně nikdo nestará.

Dobrovolnické centrum Samari pořádá pro své dobrovolníky pravidelné supervize formou Bálintovské skupiny. Měla jsem možnost se se svými pocity svěřit ostatním. Zjistila jsem, že ostatní dobrovolníci, kteří pracují v podobných zařízeních jako já, mají obdobné pocity. Už to mi pomohlo, že v tom nejsem sama. Paní psycholožka mi vysvětlila, že se nemusím cítit provinile, že nemůžu

dětem nijak pomoc. Že jsem dobrovolník, který má za úkol trávit s dětmi volný čas, učit je něco nového a pomáhat jim aspoň na chvíli zapomenout na starosti, které mají doma. Můžu mít dobrý pocit z toho, že aspoň toto se mi daří a děti jsou alespoň pár hodin denně šťastné. Do dnešního dne s tím mám problém, že zatím není v mých silách pro ně udělat něco navíc. Tak snad, až dostuduju a bude ze mě sociální pracovníce, tak si budu umět s jejich problémy poradit a nějak jim pomoci.

Jak vyplývá z výše popsaného, práce v tomto středisku je velmi psychicky náročná. Za jeden rok se zde vystřídal několik dobrovolníků, protože to bylo nad jejich síly. Už po 3 měsících zde pracovníce trpí syndromem vyhoření. O to více mě překvapilo, že dobrovolníci mají povinné supervize, ale o zaměstnance se v takových zařízeních tímto způsobem nikdo nestará, aby se syndromu vyhoření předcházelo. To svědčí i o tom, že se ve středisku zaměstnanci mění skoro každý rok a každý musí začínat od začátku a znovu si získávat děti na svou stranu a znovu jim nastavovat zajetý režim.

Takovým velkým zadostiučiněním pro mě bylo, když se zaměstnanci na můj popud začali bouřit a vyhádali si supervizní setkání jednou za půl roku a různá školení, jak zacházet s těmito dětmi. Nastupovali do zaměstnání s tím, že budou pracovat ve středisku primární prevence proti šikaně a záškoláctví a najednou se zjistilo, že tyto patologické jevy se už u dětí dávno vyskytují, a že dokonce jejich rodiny jsou patologické a už je potřeba dané problémy řešit.

Většina dětí, které docházejí do střediska, navštěvuje praktickou školu. Některé opravdu mají nižší IQ, ale u některých je to způsobeno zanedbaností, že se o ně doma nikdo nestará a od útlého dětství je nestimuluje k lepším výkonům. Tyto děti také u ničeho dlouho nevydrží, nedokáží soustředit svou pozornost na jednu věc déle jak dvacet minut. Když jim něco nejde hned, tak to raději nedělají vůbec, než aby se to snažily naučit. Blíže tyto děti popíši v další kapitole.

6 Kazuistiky

V této kapitole bych se chtěla věnovat kazuistikám jednotlivých dětí a ukázat rozdíly práce s dětmi z fungujících rodin a s dětmi z dysfunkčních rodin. Podklady k této kapitole jsem čerpala z vlastní zkušenosti při práci s dětmi v tomto středisku, s rozhovory se samotnými dětmi a jejich pozorováním.

Dívka č. 1

Této dívce je 8 let a do střediska dochází od svých pěti let. Narodila se jako pátá z osmi dětí. Matka je vyučená, již několik let nezaměstnaná. Otec je vyučený a má příležitostné brigády. Jinak rodina žije ze sociálních dávek. Rodiče pijí alkohol a o děti se nestarají. Dívka často chodí špinavá a v roztrhaném oblečení, které je jí často velké, protože jej zdědila po svých sourozencích. Dívka ráda tráví svůj volný čas ve středisku, protože doma nemá žádné soukromí a je vystavena častému bití od opilé matky. Tím, že do střediska dochází od útlého věku a je na ni kladně působeno, chová se většinu času jako děti z fungujících rodin. Ráda kreslí, tančí a dokonce si se svou kamarádkou ze střediska vymýšlejí vlastní hry. Ráda se předvádí a je středem pozornosti. Vymýšlí si různé módní přehlídky, nebo taneční vystoupení. Když není středem pozornosti, začne být agresivní nebo si vynucuje pozornost pláčem. Dochází do praktické školy. Neumí pořádně číst ani počítat a ve svých osmi letech neumí ani poznávat hodiny. Tím, že se jí doma nikdo nevěnuje, neumí pořádně mluvit a vyslovovat některé souhlásky. Je jedna z mála, která se ráda učí nové věci a většinou u rozdělané práce vydrží až do konce. Než začala chodit do školy, byla roztěkaná, vulgární a u ničeho nevydržela. Teď je vidět, že se jí ve škole věnují a dělá pokroky.

Dívka č. 2

Dívce je 12 let. Narodila se jako první ze čtyř sourozenců 18leté matce. Matka má pouze základní vzdělání a nikdy nepracovala. Pořád je na rodičovské dovolené. Otec je vyučený, v současné době OSVČ. Rodiče oba pijí alkohol. Dívka chodí hezky a čistě oblečená a dost si potrpí na vzhled. Neustále na sebe upozorňuje – ať na nový účes, či tím, že chce, aby ji ostatní litovali, že musí nosit brýle. Ráda si povídá se zaměstnankyněmi a zapojuje se do dění ve středisku. U rozdělané práce vydrží až do konce, protože je ráda, že se jí někdo věnuje. Doma je často vystavována domácímu násilí ze strany otce, který bije i její

sourozence i matku. Dívka se v noci pomočuje a má zkušenosti s alkoholem a kouřením cigaret a marihuany. Chodí do praktické školy a často utíká z domova. Navštěvuje i psychologa, který jí doporučil docházet do zájmových kroužků. Pravidelně navštěvuje středisko a je členkou dobrovolného hasičského sboru, se kterým jezdí na závody.

Dívka č. 3

Dívce je 8 let. Narodila se první ze dvou sester a pochází ze spořádané rodiny. Oba rodiče jsou vyučení a chodí do práce. Dívka chodí do praktické školy do speciální třídy pro zdravotně znevýhodněné děti. Kvůli těžkému porodu trpí lehkou mentální retardací, špatně vidí a nedoslýchá. Ráda se podílí na veškerém dění střediska. I když je mentálně zaostalá, má základní hygienické i společenské návyky. U práce vydrží od začátku do konce, nikam neodbíhá. Když jí něco nejde, trpělivě to zkouší dál, dokud se jí to nepodaří. Chápe, že když se pracovník střediska věnuje jinému dítěti, musí chvíli počkat a pak že pomůže i jí. Při své práci myslí i na ostatní a své výtvary vždycky někomu věnuje. Ve středisku často bývá objektem šikany pro svou obezitu a kvůli jejímu postižení si s ní ostatní děti nechtějí hrát. I přes to se dívka snaží nenásilným způsobem zařadit do kolektivu.

Dívka č. 4

Dívka se narodila jako nejmladší ze 3 sourozenců. Je jí 8 let. Matka má základní vzdělání a nepracuje. Otec je vyučený a pracuje jen příležitostně. Oba rodiče jsou alkoholici. Dívka je doma mazánek a proto na ni její sestry žárlí a často ji bijí. Když se dívce ve středisku nedostává dostatečné pozornosti, začne ostatní děti provokovat, různě pošťuchovat, až se děti začnou bránit a zbíjí ji. Ona potom brečí, chodí žalovat vychovatelům a chce, aby ji každý litoval. Velmi si potrpí na svůj vzhled a ráda se předvádí. Vymýšlí si různé módní přehlídky, nebo taneční vystoupení, aby byla středem zájmu. Ráda se zapojuje do kreativní činnosti ve středisku. Když jí ale něco nejde, tak se urazí a nespolupracuje. Také pomoc od zaměstnanců vyžaduje hned a neumí čekat, až na ni přijde řada. Také ráda soutěží, ale musí vyhrávat. Když nevyhraje, tak se urazí a jde domů. Ve středisku má jednu kamarádku na kterou velmi žárlí. Když se její kamarádka začne bavit s nějakým jiným dítětem, tato dívka se rozbrečí a ze střediska uteče.

Dívka č. 5

Tato dívka se narodila jako čtvrté nemanželské dítě své matce v pozdním věku. Matka ji měla s mužem tmavší pleti a děvče se s tím nemůže vyrovnat. Dívce je 13 let a má starší sourozence o 6-12 let. Žije s matkou a nevlastním bratrem. Bratr bije ji i její matku. Často navštěvují psychologa, ale neřídí se jeho radami, tak tyto sezení nikam nevedou. Matka je totiž nemocná a nemá sílu pořádkem řešit neshody se synem. Tato dívka by se nejraději stala klukem, protože si myslí, že to chlapci mají v životě jednodušší. Za své ženské tělo se stydí a nejraději chodí oblékaná jako kluk. Je bystrá, zručná, ale líná, proto má ve škole průměrné známky. Jako jedna z mála ve středisku navštěvuje normální základní školu. Všechno ví nejlépe. Ráda se zapojuje do všech činností ve středisku a někdy také pro děti vymýšlí soutěžní sportovní odpoledne. Je vůdčí typ a ráda je středem pozornosti. Když není po jejím, tak se pere a dovolí si i na starší kluky. Má zkušenosti s alkoholem i cigaretami a nijak se tím netají. Mimo docházky do střediska chodí i do kroužku bojového umění.

Dívka č. 6

Dívce je 13 let. Narodila se jako třetí z osmi sourozenců. Oba rodiče jsou alkoholici. Dvě děti už jim byly odebrány do ústavní péče. Dívka má samé bratry a je u ní podezření na incest z otcovy strany. Nemá totiž vlastní pokoj, ale spává s otcem v obývacím pokoji na gauči, matka spí v pokoji se dvěma mladšími sourozenci. Do rodiny pravidelně dochází terénní sociální pracovnice. Dívka je velmi zakřiknutá, často se bije se sourozenci, protože ji otec upřednostňuje a dává jí drahé dárky, ale sourozencům ne. Chodí hezky oblékaná. Ve středisku je nejraději schovaná v koutě a poslouchá hudbu. Když si kreslí, tak zásadně tmavými barvami. Kouří a někdy pije i alkohol. Chodí do praktické základní školy. Když není po jejím, je hodně agresivní. Jednou skončila v soutěži na 3. místě, tak zbilá děti, které skončily na prvních dvou místech. Byla vykázána ze střediska na celý měsíc, tak za to rozkopala bránu do střediska.

Chlapec č. 1

Chlapec je 8 let. Má staršího vlastního bratra a jednoho mladšího nevlastního bratra. Rodiče jsou rozvedení. Matka se znovu vdala. Nový partner děti z prvního manželství bije a ponižuje. I s matkou pijí alkohol a upřednostňují

své společné dítě. Tento chlapec chodí do normální základní školy a je velmi bystrý. Rád se zapojuje do všech činností ve středisku. Je velmi zručný. Rád si povídá a je na něm vidět, že do střediska chodí rád, protože se mu tam někdo věnuje. Často ale chodí špinavý a zapáchá, tak jej musí pracovnice upozorňovat, aby se doma umyl. Ve svých 8 letech nemá z domova zažité hygienické návyky. Tento chlapec se snadno nechá strnout ostatními k nevhodnému chování. Nejvíce ho navádí jeho starší bratr, a když není po jeho, tak ho zbije.

Chlapec č. 2

Chlapci je 12 let. Má o 12 let starší sestru, u které bydlí. Rodiče se rozvedli, když byl chlapec malý. Matka je alkoholička a o chlapce se nestará. Našla si přítele, který chlapce bil. Proto byl svěřen do péče otci, se kterým si nerozuměl, tak si jej do péče vzala babička. U té také dlouho nevydržel a teď žije u své sestry. Často ale chodí za školu, utíká z domova, nepohodl se sestřiným partnerem. Má problémy se zákonem. Jeho koníčkem je sprejerství. Kouří, pije alkohol a má zkušenost i s marihuanou. Do střediska chodí jen občas na internet, ale častěji si sem chodí pro své kamarády a navádí je k neposlušnosti. Když jej neposlechnou, počká si na ně před střediskem a popere se s nimi. Když ho zaměstnankyně střediska napomenou, tak jde a něco ve středisku zničí. Několikrát byl umístěn v diagnostickém ústavu.

Chlapec č. 3

Chlapci je 6 let. Je nejmladší z 5 sourozenců. Matka je nezaměstnaná alkoholička, která děti bije. Otec pracuje jen příležitostně. Chlapec chodí do praktické školy. Nejčastěji si hraje sám na počítači nebo playstationu. K ostatním činnostem ve středisku se nepřipojuje. Někdy na sebe strhává pozornost tím, že bije ostatní, sprostě jim nadává nebo schválně neposlouchá zaměstnankyně střediska. Když je ze střediska vyhozen, tak je mu to líto, brečí a říká, že je mu to jedno, že ho stejně nemá nikdo rád. Nechápe, že pozornost na sebe může upoutávat i jiným způsobem. Stejně problémy má i ve škole. Po té, co mu začala povinná školní docházka se jeho chování ještě zhoršilo. Do střediska často chodí špinavý a v roztrhaném oblečení. Nemá základní hygienické, ani společenské návyky.

Chlapec č. 4

Tomuto chlapci je 17 let. Žije s oběma rodiči, kteří chodí do práce, ale oba holdují alkoholu. Je velmi bystrý, ale za časté záškoláctví a výchovné problémy navštěvuje praktickou základní školu. Od září nastoupil do učiliště. Rád se zapojuje do všech činností ve středisku a rád si hraje i s mladšími dětmi. Kouří, pije alkohol, ale neustále chodí za školu. Rád se účastní i různých besed ve středisku, kde jako jeden z mála má i doplňující dotazy. Do střediska také chodí špinavý. Typické jsou pro něj výbuchy zlosti, když není po jeho vůli.

Do střediska docházejí děti z dysfunkčních rodin a vykazují některé znaky syndromu CAN a psychické deprivace. Jak vyplynulo z výše uvedených kazuistik, většina dětí trpí nedostatkem individuální pozornosti, kterou poté vyžadují na zaměstnancích střediska za každou cenu. Děti nemají ani uspokojenu tělesnou potřebu jako je oblečení a ochrana péče. Většina dětí chodí špinavá a v nevhodném oblečení. Často jsou vystavovány neustálému pocitu strachu, že budou bity ony, nebo někdo z jejich blízkého okolí. Nedostatkem stimulace a podnětů již od raného dětství je také narušen jejich intelektový vývoj, jak dokazuje vysoká návštěvnost praktické školy. Hodně dětí také chodí za školu, což dokazuje zanedbávání výukové a výchovné a nedostatečný dohled rodičů nad docházkou do školy a nezájem o školní prospěch dítěte. Skoro všechny děti kouří a pijí alkohol, což je další důkaz zanedbávání dozoru nad trávením volného času dětí.

Z kazuistik také vyplývá potvrzení definice Kocourkové, kterou jsem ve své práci uvedla výše (Podoby násilí v rodině, s. 20), že zanedbávající rodiče mají nižší socioekonomickou úroveň a sami vykazují slabší intelekt. Většina rodičů je nezaměstnaných a mají nejvýše dosažené vzdělání odborné vyučení.

V několika případech je mladá matka, která se o děti stará z hlediska výživy a ošacení, ale žije s násilnickým manželem a vystavuje tak děti psychickému a fyzickému týrání. Děti si to kompenzují tím, že jsou rády středem pozornosti a hodně dbají na svůj vzhled a pěstují svou krásu.

Při mé praxi dobrovolníka se také potvrdily faktory ovlivňující vznik a rozvoj deprivace, které popsala Šulová. Většina dětí ve středisku je méně

aktivních, mají nižší inteligenci, jsou žáky praktické školy, hodně provokují personál, jakýmkoliv způsobem si získávají pozornost, žárlí a jsou agresivní. I když vyrůstají v rodinách, vykazují stejné znaky chování a charakterové vlastnosti jako děti vyrůstající v ústavní péči. Na druhou stranu, děti, které vyrůstají v rozvrácených, ale funkčních rodinách jsou trpělivější, u práce déle vydrží, mají základní hygienické návyky i vyvinutý psychomotorický vývoj.

Závěr

Do střediska volného času jsem šla pracovat jako dobrovolník s velkým elánem. I když mě zaměstnankyně upozorňovaly, že práce s těmito dětmi je velmi psychicky náročná, a že jsou děti nevladatelné, nedokázala jsem si to představit, dokud jsem ve středisku opravdu nezačala pracovat. Za rok mého působení ve středisku se zde vystříдалo i několik dalších dobrovolníků, kteří v zařízení nevydrželi déle než měsíc.

Práce s dětmi z dysfunkčních rodin je opravdu velmi psychicky náročná. Pracovníci musí vynaložit velké úsilí, aby vymysleli takovou náplň volného času, která by oslovila většinu dětí v tomto zařízení. I přes jejich velkou snahu se podaří oslovit jen zlomek dětí a kolikrát i ty u práce nevydrží. To potom vede k nechuti pracovníků dále s těmito dětmi pracovat a k jejich syndromu vyhoření, protože nemají povinné supervize a nejsou schopni své negativní pocity zpracovat. Dokazuje to také časté střídání personálu ve středisku.

Středisko volného času Ostrov radosti je centrem primární prevence proti šikaně, záškoláctví, braní drog apod. Bohužel do střediska nechodí děti, které by se s těmito patologiemi ještě nesetkaly, ale děti, které už takové patologické chování vykazují a z tohoto důvodu by potřebovaly už sekundární prevenci. Zaměstnanci střediska nejsou na takové děti profesně připraveni a nedokáží jim v dostatečné míře pomoci. I to je jeden z důvodů, který vede k jejich pocitu neuspokojivé práce.

Nejvíce se ale zaměstnankyním za loňský rok povedlo zavedení nového kroužku vaření. Přihlásily se do něj skoro všechny děti a do dnešního dne v tomto kroužku zůstaly. Naučí se zde něco nového a hlavně se pořádně jednou za čas nají. Do ostatních kroužků se děti také hojně hlásily, ale po několika lekcích jich víc jak půlka odpadla, protože neměly dostatek trpělivosti na plnění různých úkolů v těchto kroužcích.

Ve své práci jsem se také zabývala občanským sdružením Samari, které sdružuje dobrovolníky. Se spoluprací s tímto sdružením jsem byla nadmíru spokojená. Mají dobře propracovaný systém získávání a hlavně udržení dobrovolníků. Velmi jsem ocenila zejména supervizní setkávání. V praxi u pomáhajících profesí jsou z mého pohledu dokonce nutností, proto mě velmi

překvapilo, že v nízkoprahovém středisku zaměstnanci takovou možnost psychické očisty nemají.

Rok práce ve středisku mi dal hodně praktických zkušeností, které určitě využiji v budoucnu ve svém profesionálním životě. Ráda na toto období svého života vzpomínám a doufám, že se do tohoto střediska jako dobrovolník ještě někdy vrátím a podaří se mi zde přivést více dětí z funkčních rodin a pomoci tak začlenit děti z dysfunkčních rodin do normálního života a ukázat jim, jak by se měly chovat jeden ke druhému, aby ten jejich život byl o něco šťastnější a nezůstávaly ve vyjetých kolejích svých rodičů.

LITERATURA

AUTORSKÝ KOLEKTIV: HÁJEK B., HARMACH J., HOFFMANN O., JÍRA O., JÍROVÁ H.: *Děti, vedoucí, volný čas*, vydal Institut dětí a mládeže MŠMT 2004, ISBN: 80-86784-06-1

BARTLOVÁ E.: *Supervize v sociální práci*, vydala Fakulta sociálně ekonomická, UJEP, Ústí nad Labem 2007, 1. vydání, ISBN: 978-80-7044-952-3

BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M.: *Sanace rodiny – sociální práce s dysfunkčními rodinami*, Portál, Praha 2008, ISBN: 978-80-7367-392-5

GJURIČOVÁ Š., KOCOURKOVÁ J., KOUTEK J.: *Podoby násilí v rodině*, Nakladatelství Vyšehrad 2000, ISBN: 80-7021-416-3

HODAČ T., MARCISOVÁ A., ČAKIOVÁ J., KUŠKOVÁ Š. a URBAN M.: *Dobrovolnictví*, 2009, http://www.icm.cz/files/Brozura_Dobrovolnictvi.pdf

HOFBAUER B.: *Děti, mládež a volný čas*, Portál 2004, ISBN: 80-7178-927-5

JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J. a PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, Praha 2004, 1. vydání, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., ISBN: 80-7312-038-0

KLÉGROVÁ A., ŠORMOVÁ L.: *Dobrovolnictví*, Vzdělávací institut dětí 2006, ISBN: 80-86991-68-7

KOLEKTIV AUTORU: *Dobrovolníci v neziskových organizacích*, vydalo Informační centrum neziskových organizací, o. p. s., Praha 2001, 1. vydání, ISBN: 80-86423-05-0

KOLEKTIV AUTORU: BECHYŇOVÁ V., BUBLEOVÁ V., DUŠKOVÁ Z., DYDŇANSKÁ R., GJURIČOVÁ Š., KONVIČKOVÁ M., KREJČÍŘOVÁ D., PREISS M., ŠULOVÁ L., VANÍČKOVÁ E. a VÁVROVÁ A.: *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, Praha 2007, 1. vydání, ISBN: 978-80-86684-47-5

MATĚJČEK Z., BUBLEOVÁ V., KOVAŘÍK J.: *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*, Praha 1997, Psychiatrické centrum, ISBN: 80-85121-89-1

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., BALDOVÁ L.: *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy*, Občanské sdružení Člověk hledá člověka, Praha 2008, 1. vydání, ISBN: 978-80-254-2756-9

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ADRA: *Příručka pro dobrovolníky*

OCHMAN M., JORDAN P.: *Dobrovolníci: Cenný zdroj*, 1997, 1. vydání,
ISBN: 1-886333-29-7

TOŠNER J., SOZANSKÁ O.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi
v organizacích*, Portál, Praha 2002, 1. vydání, ISBN: 80-7178-514-8

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů

www.samari.cz

www.ostrovzl.cz